

BOSHLANG'ICH TA'LIM ONA TILI DARSLIKLARIDAGI MASHQLARNING TARBIYAVIY AHAMIYATI

Shokirova Madinabonu Shomurod qizi

Zarmed universiteti o'qituvchisi

Shokirovamadina150@gmail.com 936877746

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich ta'lim ona tili darslaridagi mashqlarning tarbiyaviy ahamiyati tahlil qilingan. 2023-yilgi 4-sinf ona tili darsligidan olingan mashqlar misolida ularning axloqiy, estetik, fuqarolik va ekologik tarbiya berishdagi o'rni ko'rsatilgan. Maqola o'qituvchilar uchun metodik tavsiyalar bilan boyitilgan bo'lib, dars jarayonida mashqlarning tarbiyaviy salohiyatini ochib berishga xizmat qiladi.

Tayanch so'zlar: Boshlang'ich ta'lim, ona tili darsi, mashqlar, tarbiyaviy tahlil, axloqiy tarbiya, estetik tarbiya, insho yozish, o'quvchilarning shaxsiy kamoloti

Kirish

Boshlang'ich ta'limda ona tili fanining o'rni beqiyos bo'lib, u o'quvchilarning til va nutq madaniyatini shakllantirish, tafakkurini rivojlantirish bilan bir qatorda axloqiy va ma'naviy tarbiyasini ham ta'minlaydi. Aynan shu sababli, har bir mashqni tarbiyaviy komponent bilan uyg'unlashtirish zarur. 2023-yilda chop etilgan 4-sinf ona tili darsligi bu borada yangi yondashuvlar asosida tuzilgan bo'lib, mashqlarning aksariyati o'quvchining shaxsiy kamoloti, ijtimoiy qadriyatlarga hurmatini shakllantirishga xizmat qiladi.

Asosiy qism

1. Ona tili mashqlari va ularning tarbiyaviy yo'nalishlari

Mashqlar quyidagi turlarga bo'linadi:

- **Tilshunoslik (grammatik) mashqlar:** So'z turkumlari, gap bo'laklari, tinish belgilari bilan ishlash orqali mantiqiy fikrlash va nutqni to'g'ri qurish malakasi shakllanadi.

- **Matn asosida ishlash mashqlari:** Asosiy fikrni aniqlash, matnga savollar tuzish, xulosa chiqarish orqali axloqiy-estetik tarbiya beriladi.
- **Insho va hikoya yozish mashqlari:** Mustaqil fikrlash, tanqidiy qarash, estetik tuyg'ular va badiiy tafakkur rivojlanadi.

2. Mashq misollari va tarbiyaviy tahlil

Misol 1: “Men sakkizinchi sinf o‘quvchisiman” mavzusida insho yozing.

Bu mashq yordamida o‘quvchilar hayotdagi orzulari, maqsadlari haqida o‘ylab, ularni ifoda qilishni o‘rganadilar. Insho yozish orqali o‘z oldiga maqsad qo‘yish, ijobiy fazilatlarni namoyish qilish kabi jihatlar tarbiyalanadi.

Misol 2: “Tulki va turna” ertagini o‘qing. Savollarga javob bering.

Mazkur mashq ertak asosida do‘stlik, adolat, sadoqat kabi axloqiy qadriyatlarni ochib berishga xizmat qiladi. O‘quvchilarning ertak mazmunini baholash orqali yaxshi va yomon xulq-atvorni farqlash ko‘nikmalari rivojlanadi.

Misol 3: “Kitobning foydasi” mavzusida insho yozing.

Kitob o‘qishga qiziqish uyg‘otish, bilim olishga intilish, axborotni tahlil qilish ko‘nikmasi mustahkamlanadi. Tarbiyaviy jihatdan qaralganda, bu mashq madaniyat, bilim, hayotiy tajriba kabi qadriyatlarni singdiradi.

Misol 4: “Tabiatni asrash” mavzusida matn yozing.

Ushbu mashq ekologik tarbiya nuqtayi nazaridan muhim. O‘quvchilar tabiatga mehr bilan qarash, uni asrash, himoya qilish zarurati haqida fikr yuritadilar. Bu orqali tabiatga nisbatan mas’uliyat tuyg‘usi shakllanadi.

Ona tili darsligi 2- sinf 1-qism 8- mavzuda berilgan 5-mashqda “So‘kong’ichning jazosi” nomli matn berilgan. Bu matn “Jajji huquqshunos kitobidan olingan bo‘lib, matnni o‘qing , bitta unli tovushdan iborat bo‘g‘inlar tagiga chizing deya topshiriq berilgan.

So'kong'ich bolalar og'ziga erk berib, o'rtoqlarini uyat so'zlar bilan haqorat qilishdan hech tap tortmaydi. Odatda, o'qituvchi bunday bolalarning qulog'ini cho'zib qo'yish bilan cheklanadi. Ammo qonunlarimizga ko'ra, birovni uyat so'zlar bilan haqorat qilish mumkin emas. Bunday odobsizlar juda ko'p pul miqdorida jarimaga tortilishi mumkin.

Darslikda bu kabi tarbiyaviy ahamiyatga molik bo'lgan mashqlarni ko'plab uchratish mumkin. Bunda o'quvchining nafaqat til doirasida ilmiy bilimi ortadi, balki o'quvchi yoshida uchrashi mumkin bo'lgan salbiy illatlarga doir matnlar ham o'rnida to'g'ri tanlangan. Bu bilan o'quvchi sharqda mavjud bo'lgan qarash – ta'lim va tarbiyaning birga olib borilishi tamoyiliga amal qilinadi.

3. Mashqlarni samarali tashkil etish bo'yicha tavsiyalar

Mashqlarning tarbiyaviy salohiyatidan to'liq foydalanish uchun:

- Har bir mashqdan so'ng o'quvchilarga axloqiy savollar berish (Masalan: “Siz ushbu holatda qanday yo'l tutgan bo'lardingiz?”);
- Guruhli ishlarda o'zaro hurmat, do'stlik, yordam ko'rsatish kabi qadriyatlarni faol muhokama qilish;
- Matnlar asosida rolda o'ynash, sahna ko'rinishlari orqali xatti-harakatlarni jonli ifodalash.

Xulosa: Ona tili darslaridagi mashqlar til o'rganish vositasi bo'lishi bilan birga, o'quvchilarning axloqiy, estetik, ekologik va vatanparvarlik tarbiyasini shakllantirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Darslikdagi mashqlarni puxta tahlil qilib, ulardan tarbiyaviy vosita sifatida foydalanish orqali o'qituvchi har bir darsni shaxsiy kamolotga xizmat qiladigan vositaga aylantiradi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Shodmonqulova, D. va boshq. (2023). *Ona tili. 4-sinf darsligi*. Toshkent: “Yangi asr avlodi” nashriyoti.

2. Karimov, A. (2022). *Ona tili darslarida tarbiyaviy komponent*. Samarqand: SamDU.
3. Toshtemirova, M. (2021). *Boshlang'ich sinflarda integratsiyalashgan yondashuv*. Toshkent: TDPU.
4. Qodirov, B. (2023). *Metodik tavsiyalar: Ona tili mashg'ulotlari uchun*. Toshkent: Respublika Ta'lim markazi.
5. Norqulova, S. (2020). *Til o'rgatish orqali tarbiya berish*. Navoiy: Navoiy pedagogika kolleji.
6. Ona tili 2-sinf 1- qism darslik S.D.Kuranov Novda 2023